

KONFERENSIYALAR UZ

— ANJUMANLAR PLATFORMASI

O'ZBEKISTON – 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM ISTIQBOLLARI

**III RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYA MATERIALLARI**

IYUL, 2025-YIL

O‘ZBEKISTON — 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA’LIM ISTIQBOLLARI

**III RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYASI MATERIALLARI**

2025-yil, iyul

TOSHKENT-2025

ISBN 978-9910-09-222-0

O'ZBEKISTON – 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM ISTIQBOLLARI. III Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Toshkent: Scienceproblems team, 2025. – 49 bet.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.uz>

Konferensiya tashkilotchisi: “Scienceproblems Team” MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2025-yil, 10-iyul

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur nashrda “O'zbekiston — 2030: innovatsiya, fan va ta'lim istiqbollari” nomli I Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi doirasida taqdim etilgan ilmiy maqolalar to'plami jamlangan. Unda O'zbekistonning turli oliy ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalari, tarmoq tashkilotlari, mustaqil tadqiqotchilar tomonidan taqdim etilgan ijtimoiy-gumanitar, iqtisodiyot, huquq, biologiya, tibbiyot va boshqa sohalarga oid maqolalar kiritilgan. Maqolalarda ilm-fanning zamonaviy yo'nalishlari, innovatsion texnologiyalar, ta'lim islohotlari hamda barqaror taraqqiyotga oid masalalar muhokama qilingan. To'plam akademik izlanishlar, amaliy tajribalar va ilmiy xulosalarni birlashtirgan holda, fanlararo integratsiyani chuqurlashtirish va ilmiy hamkorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsiya, fan va ta'lim, O'zbekiston 2030, barqaror rivojlanish, ilmiy izlanishlar, fanlararo integratsiya, ilmiy hamkorlik, texnologik taraqqiyot, zamonaviy ta'lim.

ISBN 978-9910-09-222-0

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Scienceproblems team, 2025-yil

© Mualliflar jamoasi, 2025-yil

MUNDARIJA

TEXNIKA FANLARI

G`ulomov Ibrohim

MANG`IT NA`MOYONIDAN OLINGAN NIOBIY VA TANTAL SAQLAGAN MA`DANLARNI

BOYITISH.....4-10

TARIX FANLARI

Xolova Umida, Jalolova Zarina

MA`RIFATPARVARLIK RUHI VA AYOL OBRAZINING YUKSALISHI: DILSHODI BARNO

NIGOHIDA 11-14

Sobirov Sardorbek

YETTISHAHAR DAVLATI ASOSCHISI YOQUBBEK BADAFLAT FAOLIYATIGA

BIR NAZAR..... 15-19

FALSAFA FANLARI

Mamadiyarova Malika

OILAVIY QADRIYATLARNING AXLOQIY XUSUSIYATI 20-22

FILOLOGIYA FANLARI

Xudoynazarova O`g`lonoy

TIBBIY DISKURSDA DINIY BARQAROR BIRIKMALAR 23-25

Abdukaxarova Gulnoza

O`ZBEK TILIDA IQTISODIY ANGLISIZMLARNING SHAKLLANISHIGA TA`SIR

ETUVCHI OMILLAR 26-28

Mustafayev Ozod

O`ZBEKISTONDA "RAQAMLI (INTERAKTIV) ADABIYOT" MUHITINING SHAKLLANISHI VA

ADABIY ASARLARNING ONLAYN PLATFORMALARDAGI EVOLUTSIYASI 29-32

YURIDIK FANLARI

Allamberganova Farida

ISTE`MOLCHI HUQUQLARINI HIMOYA QILISHDA ROMAN-GERMAN VA ANGLO-SAKSON

HUQUQIY TIZIMLARIDAGI O`ZIGA XOS XUSUSIYATLAR 33-40

PEDAGOGIKA FANLARI

Rasulov Erkin

KOGNITIV HAMDA METAKOGNITIV FAOLIYATLAR O`RTASIDAGI BOG`LIQLIK VA ULARNI

RIVOJLANTIRISH USULLARI 41-45

PSIXOLOGIYA FANLARI

Smetova Gulzar

TIBBIYOT XODIMI FAOLIYATIDA PSIXOLOGIK BILIMLARNING AHAMIYATI..... 46-48

TARIX FANLARI

MA'RIFATPARVARLIK RUHI VA AYOL OBRAZINING YUKSALISHI: DILSHODI BARNO NIGOHIDA.

Xolova Umida Umedovna

Islom tarixi va manbashunosligi, falsafa kafedrası o'qituvchisi.

Jalolova Zarina Shuxratovna

Buxoro Davlat universiteti Tarix va Yuridik fakulteti tarix yo'nalishi 1-kurs talabasi.

Annotatsiya. Ushbu maqolada Dilshodi Barnoning jamiyatni isloh qilishiga oid qarashlari tahlil qilinadi. Dilshodi Barnoning hayoti va asarlari tahlili, ijtimoiy o'zgarishlar haqida qarashlari va fikrlari, o'sha davr ayollarining ilm olishlari uchun harakatlari, taklif qilgan islohotlari va ularning dolzarbligi ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Dilshodi Barno, ma'rifatparvarlik, ta'lim tizimi, Haftiyak, Chorkitob, Istrafshan, Mir Mushoq mahallasi, Ho'ja Qo'qon, ma'rifat, Chorkitob, maktabdor.

THE SPIRIT OF ENLIGHTENMENT AND THE RISE OF THE FEMALE IMAGE: THROUGH THE EYES OF DILSHODI BARNO.

Kholova Umida Umedovna

Teacher of the Department of Islamic History and Source Studies, Philosophy.

Jalolova Zarina Shukhratovna

1st year student of the History Department of the Faculty of History and Law of Bukhara State University.

Annotation. This article analyzes Dilshodi Barno's views on social reform. It examines his life and works, his perspectives on social changes, and his thoughts on the role women in education during his time. The article also discusses his proposed reforms and their relevance today.

Key words: Dilshodi Barno, enlightenment, education system, Haftiyak, Chorkitob, Istravshan, Mir Mushoq neighborhood, Khoja Kokand, enlightenment (again), Chorkitob, schoolteacher.

DOI: <https://doi.org/10.47390/978-9910-09-222-0/uzb-02.1>

Ayollar ta'limi har qanday jamiyatning taraqqiyoti va ma'naviy yuksalishida muhim omillardan biri sanaladi. Ayniqsa, XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Turkiston mintaqasida jadid ma'rifatparvarlari tomonidan ayollarni savodli qilish, ularning ijtimoiy hayotdagi ishtirokini oshirish masalalari dolzarb mavzulardan biri bo'lib chiqqan. Bu davrda ilg'or fikrli ziyolilar, xususan, ayol ma'rifatchilar ham o'z ijodiy va amaliy faoliyati orqali bu masalaga alohida e'tibor qaratganlar.

Ayollarni ilm-ma'rifatga chorlash orqali ularning o'z huquq va burchlarini anglashi, oilaviy va ijtimoiy hayotda faollashuvi ta'minlangan. Ma'rifatparvarlik g'oyalari asosida ochilgan maktablar, xususan, qizlar maktabi, nafaqat savodxonlikni oshirgan, balki yangi ijtimoiy ongni shakllantirishda asosiy vosita bo'lib xizmat qilgan. Bugungi kunda ham ayollar ta'limi masalasi o'z dolzarbligini yo'qotgani yo'q. Jamiyatda barqaror rivojlanish, sog'lom avlod tarbiyasi va ma'naviy muhitni shakllantirishda ayollarning bilimli, tafakkurli bo'lishi asosiy shartlardan

biridir. Shu bois, tarixiy tajriba va ma'rifiy qarashlarni chuqur tahlil qilish zamonaviy ta'lim tizimini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda butun dunyo ayollari ta'lim olishlari uchun keng imkoniyatlar berilmoqda. Ko'plab davlatlarda gender tenglikni ta'minlash, qizlarning bilim olish imkoniyatlari kengayib, oliy ta'limda ayollar ishtirokini oshirishga qaratilgan dasturlar amalga oshirilmoqda. BMT, YuNESKO kabi tashkilotlar ham ayollar ta'limiga oid loyihalarni qo'llab-quvvatlamoqda. Shuningdek O'zbekistonda ham ayollar ta'lim olishi davlat siyosatlarining asosiy yo'nalishlaridan biridir. O'zbekiston Respublikasi prezidenti Shavkat Mirziyoyev ayollarning ta'lim olishi va jamiyatdagi o'rnini mustahkamlashga alohida e'tibor qaratib kelinmoqda. Ularning rahbarligida xotin- qizlarning huquq va manfaatlarini ta'minlash, ularning ijtimoiy hayotdagi ishtirokini oshirish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirildi. Xotin- qizlar uchun maxsus kvotalar ajratilishi, imtiyozli grantlar va maxsus dasturlar orqali ularning ilm-fan, biznes, texnologiya va boshqa sohalarda faoliyat yuritishi rag'batlantirilmoqda. Kam ta'minlangan oilalardan chiqqan qizlar uchun ta'lim kreditlari va stipendiyalar ajratilmoqda.

Ma'rifatli ayol yosh avlodga to'g'ri tarbiya bera oladi. Sababi ularning bilim olish ahamiyatini tushuna oladi. Marifatli ayol-jamiyat poydeviridir. O'tgan zamonlarda ham ayollar ta'lim olishi uchun imkoniyatlar ajratilgan.

Xususan o'rta asrlarda ta'lim tizimi islom dini qonun qoidalari asosida amalga oshirilgan. Unga ko'ra ayollar va erkaklarga ta'lim alohida- alohida berilgan. Ta'lim asosan maktablarda, madrasalarda va qorixonalarda berilgan. O'quvchilar yaxshi yoritilmagan xonalarda sholcha va bo'yralarda o'tirib o'qiganlar. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning soni 10-60 nafargacha bo'lgan. Bolalar maktabga 5 yoshdan qabul qilingan. O'qish jarayonlari esa 5-7 yil davom etgan. Maktablarda kimning qancha muddat o'qishi o'quvchi zehniga va oilasidagi muhitiga bog'liq bo'lgan. Ta'lim jarayonlari 3 bosqichdan iborat bo'lgan. Ta'limning birinchi bosqichida arab alifbosi o'rgatilgan. Ikkinchi bosqichda "Haftiyak" (quroni karimning 1/7 qismi) o'qitilgan. Uchinchi bosqichda esa "Chorkitob" (Hofiz, So'fi Olloyor, Fuzuliy, Ahmad Yassaviy) kabilar o'qitilgan. Ta'lim tizimida o'g'il bolalar madrasalar, qorixonalarda o'qitilsa, qiz bolalar maktabdor boylar tashkil qilgan maktablarda va otinlar qo'lida tarbiya berilgan.[1: 75]

Otinlar-o'z davrining savodli, diniy, dunyoviy bilimlarga ega bo'lgan ayollar bo'lgan. Otinlardan biri Dilshodi otin hisoblanadi. Uning Dilshodi otin, Barno, Dilshodi Barno kabi taxalluslari bo'lgan va (asl ismi- Dilshodi Raxmonquli so'fi qizi bo'lgan.) U 1800-yili (hijriy 1215) O'ratepa hududidagi Mir Mushoq mahallasida dunyoga kelgan. U o'zi tug'ilgan joyni Istrafshan deb atagan. Uning otasi Raxmonqul shoir bo'lgan. 1814-yil O'ratepadagi bolgan janglarning birida vafot etgan. Onasi esa Dilshod 13 yoshida vabo kasalligi sabab vafot etgan edi. 14 yoshida ham onasi, ham otasidan yetim qolib, 90 yoshli buvisi qo'lida ip yigirib kun kechirgan. O'sha davrlarda O'ratepa geografik jihatdan qulay bo'lgan va unumdor yer maydonlari bo'lgan. Shu sabab O'ratepa ikki O'rta Osiyo davlatlari o'rtasida talash bo'lgan. Qo'qon xon Umarxon 1816- 1817 -yillarda O'ratepani egallab, aholini asirga olgan edi. Ularning ichida 17 yoshli Dilshod ham bor edi. [2:59]

Xonlikdagi ilm- fanga nisbatan e'tibor va yosh Dilshodning she'r yozishga bolgan iqtidori uning adabiy muhitga kirib kelishiga olib keladi. Dilshodi Barno Ho'ja Qo'qon mahallasida

masjid imomi Tosh Mahmudga nikohlanadi. Qaynonasi qizlarga maktabdor bo'lib 99 yoshida vafot etgach, qaynonasining o'rniga Dilshod maktabdorlik qila boshlaydi.[3;4]

Umrining asosiy qismini ilm olish va ilm berish bilan o'tqazadi. O'zining maktabdorlik faoliyati haqida shunday deydi: "51 yil maktabdorlik faoliyatim davomida bir yilda 20 nafardan 40 nafargacha o'quvchinim bor edi. Madrasa bosqichida 23 ta talabaga, maktablarda 891 qizga ta'lim berganman. Ulardan $\frac{1}{4}$ qismi shariyatga qobiliyatli bo'lgan." deydi.[4;78]

Bundan tashqari uning iqtidorli shogirdi Anbar otin ham bo'lib ustoz yo'lini davom ettirgan. Uning erksevar va hurfikr she'rlar, ayollarning jamiyat va oiladagi haq-huquqsiz ahvolini qalamga olgan. Ayollar erkinligi va teng huquqli bo'lishi uchun kurashga da'vat qilgani sabab mutassiblar uni kaltaklashadi. Ko'p o'tmay hayotdan ko'z yumadi. Dilshodi otinning shogirdining hayoti shu tarzda yakun topadi. [5;105] XIX- asrning 80- yillarida Toshkent shahrining o'zida 137 ta o'g'il bola maktabida 4 mimg 855, 86 ta xotin-qizlar maktabida 1 ming 324 o'quvchi ta'lim olgan. Ularga 86 o'quvchi ta'lim bergan.[6;45]

Iqtidorli Dilshodi Barno yozgan asarlari esa axloqiy muammolar, taraqqiyparvarlik g'oyalari bilan bog'liq bo'lib, g'azal, muhammas, musaddas, chiston yo'nalishlarida ijod qilgan. Dilshodi otinning 91 ta o'zbekcha, 51 ta tojikcha she'rlari bo'lgan. U "Tarixi muhojiron"(Muhojirlar tarixi) asari va uning 3 ta qo'yzma nusxalari("Tazkirai Barno", "Inson matonati va muhojirlar tarixi", "Barnoning tanlangan asarlari") bizga qadar yetib kelgan. [7;79]

Bu asarlarda o'zaro urushlar, xalqning turmush sharoiti, va ijtimoiy-siyosiy voqealari aks ettirilgan. Shoira asarlari mazmunida Vatan va inson ozodligi masalari uyg'unlashib ketgan. Bundan tashqari Rossiya imperiyasi tomonidan Turkistonning egallanishi va buning natijasida vujudga keladigan voqealarni to'g'ri tushungan va uning asarlari shu davr uchun muhim yilnoma bo'lgan. Dilshodi Barnoning bu og'ir kunlar o'tib yaxshi kunlar kelishiga ishongan va – "Bu jabru zulmat albat muvaqqat" degan mazmunli gaplarni aytgan.

"Tarixi muhojiron" asarida XIX asrda Qo'qon xonligidagi tarixiy ijtimoiy-siyosiy voqealarni yorqin aks ettirilgan. Shuningdek Dilshod 1970- yilda Tojikiston "Irfon" nashriyoti "Dilshodi Barno va merosi adabiy " nomli kitobini bosmadan chiqardi. Bu kitobda A. Muxtorovning so'z boshisi va Dilshodning "Tarixi muhojiron " asari, shoirning tojik va o'zbek tillaridagi she'rlari berilgan.[8;7]

Dilshod asarlarida o'sha davr ayollarining ma'rifatli, erkin, jamiyatning teng huquqli a'zolari bo'lishlariga chorlagan. Bundan tashqari bu asarda Qo'qon va O'ratepada yashagan 30 dan ortiq shoir va shoirlar ijodi haqida ma'lumotlar keltirilgan. Uning pedagogik qarashlari zamonaviy pedagogika uchun ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, ayollarning ta'lim olishi va jamiyatdagi o'rnini mustahkamlashga qaratilgan.

Dilshodi Barno asarlari qo'lyozmalari O'zRes Fa ShI Qo'lyozmalari instituti №1207 inventer raqamida saqlanadi. Bu qo'lyozmalar orasida shoiraning 42 ta g'azali bor. Bulardan 36 tasi o'zbek, 6 tasi tojik tillarda yozilgan g'azallari bor. O'z davrining iqtidorli shoirasi 100 yildan ortiq umr ko'radi. 1906-1907- yillarda Qo'qonda vafot etgan.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Kuzikulov I. Qo'qon xonligi tarixi. "Namangan" nashriyoti 2014. B. 75.
2. Dilshodi B. "Tanlangan asarlar" G'afur G'ulom .-Toshkent-1972.B.

3. Dilshod B. "Tanlangan asarlari" / G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti. Toshkent-1972 4- bet.
4. Dilshod "Muhojirlar tarixi" / O'zbek pedagogikasi antologiyasi. Toshkent, "O'qituvchi", 2010.
5. Nishonova N. Buyuk o'zbek ayollari. The Great uzbek women Toshkent-2016.
6. Xalilova Z."Marifatdan mahrum ma'sumlar maqolasi "Tafakkur " 2023-yil 2- son.
7. Qo'qon adabiy muhiti ijodkorlari. Antologiya Tamaddun Toshkent-2022.
8. Dilshodi Barno "Tanlangan asarlari" G'afur G'ulom.T- 1972.B.7.

O‘ZBEKISTON — 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA’LIM ISTIQBOLLARI

III RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI
2025-yil, 10-iyul

Mas’ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

O‘ZBEKISTON — 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA’LIM
ISTIQBOLLARI. III Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
materiallari. – Toshkent: Scienceproblems team, 2025. – 49 bet.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.uz>

Konferensiya tashkilotchisi: Scienceproblems Team

Konferensiya o‘tkazilgan sana: 2025-yil, 10-iyul

ISBN 978-9910-09-222-0

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Scienceproblems team, 2025-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2025-yil.